

BO'LAJAK O'QITUVCHILARDA MATN BILAN ISHLASH KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH UCHUN TURLI TA'LIM TIZIMLARIDA QO'LLANILADIGAN METODLARNI TAQQOSLASH

Xojayeva M.N.

Namangan davlat pedagogika institute tadqiqotchisi

Tayanch so'zlar: matn bilan ishlash ko'nikmalari, o'qituvchilar ta'limi, ta'lim tizimlari, qiyosiy tahlil, savodxonlik ta'limi, tanqidiy fikrlash.

Ключевые слова: навыки обработки текста, педагогическое образование, образовательные системы, сравнительный анализ, грамотность, критическое мышление.

Key words: textprocessingskills, teachereducation, education alsystems, comparative analysis, literacy education, critical thinking.

Резюме:

Ushbu maqolada bo'lajak o'qituvchilarda matn bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish uchun turli ta'lim tizimlari tomonidan qo'llaniladigan usullarning qiyosiy tahlili keltirilgan. Matn bilan ishlash o'qituvchilar uchun muhim kompetentsiya bo'lib, ularga murakkab yozma materiallarni samarali izohlash, tahlil qilish va o'rgatish imkonini beradi. Ushbu qiyosiy tadqiqot turli ta'lim falsafalari va tuzilmalarigaega bo'lgan mamlakatlarda o'qituvchilar ta'limi dasturlarida qo'llaniladigan amaliy seminarlar, raqamli vositalar integratsiyasi va nazariy asoslarni o'z ichiga olgan turli yondashuvlarni o'rganadi. Qo'shma Shtatlar, Finlyandiya va Yaponiya kabi tizimlarning usullarini tahlil qilish orqali tadqiqot ushbu ko'nikmalarni rivojlantirishda eng yaxshi amaliyot va muammolarni aniqlaydi. Topilmalar shuni ko'rsatadiki, samarali usullar ko'pincha nazariya va amaliyotning uyg'unligi, mahalliy sharoitlarga moslashish va tanqidiy fikrlashga urg'u berish bilan tavsiflanadi. Tadqiqot o'qituvchilarni zamonaviy sinflarning savodxonlik talablarini qondirishda qo'llab-quvvatlashga qaratilgan o'qituvchilar ta'limida matn bilan ishlash ko'nikmalarini o'rgatishning globallashtirilgan yondashuvini ishlab chiqish bo'yicha tavsiyalar bilan yakunlanadi.

Резюме:

В данной статье представлен сравнительный анализ методов, используемых различными образовательными системами для развития навыков работы с текстом у будущих учителей. Обработка текста является важной компетенцией учителей, позволяющей им эффективно интерпретировать, анализировать и преподавать сложные письменные материалы. В этом сравнительном исследовании изучаются различные подходы, в том числе практические семинары, интеграция цифровых инструментов и теоретических рамок, используемые в программах подготовки учителей в странах с разными образовательными философиями и структурами. Анализируя методы таких систем, как США, Финляндия и Япония, исследова-

ние выявляет лучшие практики и проблемы в развитии этих навыков. Результаты показывают, что эффективные методы часто характеризуются сочетанием теории и практики, адаптацией к местным условиям и упором на критическое мышление. Исследование завершается рекомендациями по разработке глобального подхода к обучению навыкам работы с текстом в педагогическом образовании, чтобы поддержать учителей в удовлетворении требований грамотности в современных классах.

Summary:

This article presents a comparative analysis of methods used by different educational systems to develop text-handling skills in future teachers. Text processing is an important competency for teachers, enabling them to effectively interpret, analyze, and teach complex written materials. This comparative study explores different approaches, including practical workshops, integration of digital tools and theoretical frameworks, used in teacher education programs in countries with different educational philosophies and structures. By analyzing methods from systems such as the United States, Finland, and Japan, the study identifies best practices and challenges in developing these skills. Findings show that effective methods are often characterized by a combination of theory and practice, adaptation to local conditions, and an emphasis on critical thinking. The study concludes with recommendations for developing a globalized approach to teaching text-handling skills in teacher education to support teachers in meeting the literacy demands of contemporary classrooms.

Kirish. Bugungi jadal rivojlanayotgan ta'lim muhitida bo'lajak o'qituvchilardan darsda muvaffaqiyatga erishish uchun matn bilan ishlash bo'yicha murakkab ko'nikmalarni rivojlantirish talabi tobora ortib bormoqda. Matn bilan ishlash o'quv materiallari va o'quv matnlari bilan ishlashda o'qituvchilar uchun juda muhim bo'lgan murakkab ma'lumotlarni tushunish, tahlil qilish, sintez qilish va samarali muloqot qilish kabi bir qator ko'nikmalarni o'z ichiga oladi.[1] Ushbu ko'nikmalarning rivojlanishi turli xil ta'lim tizimlarida sezilarli darajada farq qiladi, mahalliy ehtiyojlarni, madaniy ta'sirlarni va pedagogik ustuvorliklarni aks ettiradi. Ushbu maqola o'qituvchilar tayyorlash dasturlarida matn bilan ishlash kompetensiyalarini oshirish uchun bir nechta ta'lim tizimlarida qo'llaniladigan usullarni taqqoslaydi, har bir tizim o'qituvchilarni tayyorlashning ushbu muhim jihatiga qanday yondashishini o'rganadi. Matn bilan ishlash ko'nikmalari o'qituvchilarga murakkab ma'lumotlarni samarali boshqarish, sharhlash va muloqot qilish imkonini beradi. Bu kompetensiyalar, ayniqsa, til va adabiyotni o'qitishda muhim ahamiyatga ega, ammo barcha fanlar bo'yicha tobora muhim ahamiyat kasb etayapti. Matn bilan ishlashning mustahkam strategiyalari bo'yicha o'qitilgan o'qituvchilar o'z o'quvchilarida tanqidiy fikrlash va savodxonlik ko'nikmalarini rivojlantirish, ularni turli bilimga asoslangan jamiyatlarda faol ishtirok etishga tayyorlash uchun yaxshi jihozlangan.[2] Keng qamrovli tahlil qilish uchun ushbu tadqiqot turli pedagogik yo'nalishlarni ifodalovchi Qo'shma Shtatlar, Finlyandiya va Yaponiyadagi ta'lim modellaridan olingan.

Amerika Qo'shma Shtatlari - Standartlashtirilgan testlarga va turli xil talabalar populyatsiyasiga e'tibor qaratgan holda, AQSh o'qituvchilarini tayyorlash dasturlari matnni tushunish va tahlil qilishda ko'nikmalarga moslashish va amaliy qo'llanmalarga urg'u beradi.[3] Finlyandiya - O'zining yaxlit va talabalarga yo'naltirilgan yondashuvi bilan mashhur Finlyandiya tizimi o'qishni tushunish va talqin qilish bo'yicha keng qamrovli mashqlarni, ko'pincha hamkorlikdagi o'quv muhitida birlashtiradi. Yaponiya - An'anaviy matnlar va yodlashni ta'kidlab, Yaponiyaning ta'lim tizimi tanqidiy fikrlashni tizimli tahlil bilan birlashtirib, matnni talqin qilishda qat'iy yondashuvni qo'llab-quvvatlaydi. Ushbu qiyosiy asos har bir usulning kuchli va cheklovlarini tushunishga imkon beradi.

Matn bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish usullari. Qo'shma Shtatlarda o'qituvchilarni tayyorlash ko'pincha tanqidiy fikrlash va moslashuvchanlikni ta'kidlaydigan amaliy seminarlar va kurs ishlarini o'z ichiga oladi. Dasturlar matnning murakkabligini tahlil qilishga, boshqariladigan amaliy mashg'ulotlarga va matn bilan ishlash qobiliyatlarini oshirish uchun raqamli vositalardan foydalanishga qaratilgan. Ta'lim dasturlari va onlayn resurslar kabi vositalarni integratsiyalash keng tarqalgan bo'lib, bo'lajak o'qituvchilarni talabalar orasida turli savodxonlik darajalarida harakat qilishlari uchun jihozlaydi. Finlyandiya o'qituvchilari ta'limi matn tahliliga chuqur, aks ettiruvchi yondashuvni targ'ib qiladi. Nomzodlar seminarlarda qatnashadilar, ular hamkorlikda adabiy va axborot matnlarini sharhlaydilar, tahliliy va talqin qilish qobiliyatlarini rivojlantiradilar. Finlyandiya modeli kichik guruhlardagi munozaralarni qadrlaydi, bunda o'qituvchilar munozara va savol-javob bilan shug'ullanadi, intellektual qiziqish madaniyatini rivojlantiradi. Matn bilan ishlash Finlyandiyaning ta'lim falsafasiga mos keladigan hamdardlik va tushunishni o'z ichiga olgan kengroq kompetentsiyaning bir qismi sifatida qaraladi.[4] Yaponiyaning o'qituvchilarni tayyorlash usuli matnni tuzilgan, yodlash asosida, ayniqsa tarixiy va adabiy matnlar bilan ishlashga katta e'tibor beradi. Yapon o'qituvchisi nomzodlari ko'pincha an'anaviy adabiyot va klassik matnlarni ta'kidlab, matnni talqin qilish bo'yicha qattiq mashqlardan o'tadilar. Garchi bu usullar moslashuvchanlikni cheklashi mumkin bo'lsa-da, ular kuchli aniqlik hissi va tafsilotlarga e'tibor berish, ayniqsa tizimli bilim talab qiladigan sohalarida qimmatlidir.[5] So'nggi paytlarda Yaponiya global ta'lim tendentsiyalariga javoban ko'proq interfaol va hamkorlik usullarini joriy qildi, ammo diqqat matnni chuqur tahlil qilishga qaratilgan. Har bir ta'lim tizimi o'zining madaniy konteksti va ta'lim falsafasini aks ettiruvchi matn bilan ishlash kompetentsiyalariga ega bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlashning

o'ziga xos usullarini namoyish etadi. AQSh dasturlari moslashuvchanlik va raqamli integratsiyaga urg'u beradi, Finlyandiya aks ettiruvchi muhokamaga e'tibor qaratadi va Yaponiya an'anaviy qat'iylikni rivojlanayotgan interaktiv yondashuvlar bilan muvozanatlashtiradi. Bu xilma-xillik shuni ko'rsatadiki, hech bir usul universal darajada ustun emas; aksincha, har bir yondashuv turli ta'lim maqsadlariga mos keladigan o'ziga xos kuchli tomonlarga ega. Biroq, bu usullar ham qiyinchiliklarga duch keladi. Misol uchun, AQSh dasturlari nazariy chuqurlik bilan amaliy qo'llashni muvozanatlash uchun kurash olib borishi mumkin, Finlyandiyaning yuqori darajada hamkorlikdagi modelini kengaytirish qiyin bo'lishi mumkin. Yaponiyaning yodlashga e'tibor qaratish dinamik sinf sharoitida tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishni cheklashi mumkin.

Matn bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishni standartlashtirishdagi muammolar va tavsiyalar. Ushbu tizimlar bo'yicha umumiy maqsadlarga qaramay, o'qituvchilar tayyorlashda matn bilan ishlash ko'nikmalarini standartlashtirish juda murakkab. Tilshunoslik, madaniy va pedagogik qadriyatlardagi farqlar matn bilan ishlash kompetensiyalarining talqini va qo'llanilishini shakllantiradi.[6] Bundan tashqari, texnologik nomutanosiblik va resurslarning turli darajalari samarali usullarni global miqyosda integratsiya qilishda qiyinchiliklar tug'diradi. Matn bilan ishlash ko'nikmalarini o'rgatish uchun globallashtirilgan tizim AQSh usullarining moslashuvi, Finlyandiya amaliyotining aks ettiruvchi tabiati va yapon ta'limining aniqligini o'z ichiga olgan gibriddan foydalanishi mumkin. Turli madaniy va ma'rifiy ehtiyojlarni qondiradigan moslashuvchan va keng qamrovli modelni ishlab chiqish butun dunyo bo'ylab o'qituvchilar ta'limi dasturlarini bo'lajak o'qituvchilarni zamonaviy sinflar talablariga yaxshiroq tayyorlashga yordam beradi.[7]

Xulosa. Ushbu tadqiqot shuni ta'kidlaydiki, bo'lajak o'qituvchilarda matn bilan ishlash ko'nikmalarini samarali rivojlantirish ko'pincha har bir ta'lim tizimining ehtiyojlariga moslashtirilgan amaliy va nazariy yondashuvlarning kombinatsiyasi orqali erishiladi. AQSH, Finlyandiya va Yaponiyada amalda bo'lgan usullarni o'rganib chiqib, ushbu maqola bo'lajak o'qituvchilarni matnni sharhlash va tahlil qilish uchun zarur kompetensiyalar bilan jihozlash vazifasiga turli tizimlar qanday yondashishini kengroq tushunishga yordam beradi. Ta'lim tizimlari global miqyosda tobora o'zaro ta'sir qilar ekan, matn bilan ishlash ko'nikmalarini o'rgatishda muvozanatli va madaniy jihatdan sezgir yondashuvni qo'llash o'qituvchilarning tayyorgarligini va pirovardida butun dunyo bo'ylab talabalar uchun ta'lim natijalarini yaxshilashi mumkin. Matn bilan ishlash ko'nikmalari bo'lajak o'qituvchilar uchun juda muhimdir

va ta'lim tizimlari global miqyosda ushbu kompetensiyalarni rivojlantirish uchun noyob, qimmatli usullarni qo'shadi. Qiyosiy yondashuv orqali ushbu maqola mintaqalar bo'ylab samarali amaliyotlarni ta'kidlaydi va ushbu usullarni o'qituvchilar ta'limining yaxlit asosiga integratsiya qilish tarafdori. [8] Turli kontekstlarga moslashish uchun mo'ljallangan bunday tizim barcha o'qituvchilarning kelajakdagi sinflarida tanqidiy savodxonlikni rivojlantirish uchun zarur bo'lgan tahliliy va sharhlovchi ko'nikmalarga ega bo'lishini ta'minlaydi.

Adabiyotlar:

1. Salisheva Z. O'zbek tilini ikkinchi til sifatida o'qitishda matn bilan ishlashning o'ziga xos xususiyatlari //quality of teacher education under modern challenges. – 2023. – T. 1. – №. 1. – С. 405-409.
2. Dilfuza, Mamajonova. "Ona tili dars jarayonida matn ustida ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish." Scientific Impulse 1.2 (2022): 73-75.
3. Ростовцева В. М. Текстовая компетенция в современных научных исследованиях // Современные направления анализа и интерпретации. – 2013. – С. 107.
4. Салосина И. В. Текстовая компетентность: от восприятия к интерпретации //Вестник Томского государственного педагогического университета. – 2007. – №. 10. – С. 55-59.
5. КИРГУЕВА Ф. Х. Формирование у будущих учителей начальных классов навыков организации подготовительной работы к текстовой задаче //Вестник Северо-Осетинского государственного университета имени КЛ Хетагурова. – 2017. – №. 4. – С. 93-96.
6. Нефедова, Ирина Юрьевна. "Совершенствование правописных навыков студентов педагогического факультета на текстовой основе." (2013).
7. Васюкович Л. С. Текстовая компетенция в контексте современного лингвистического образования //Преподаватель XXI век. – 2015. – Т. 1. – №. 1. – С. 185-193.
8. Филиппова О. А. К вопросу о формировании иноязычной текстовой компетенции //Ученые записки Крымского федерального университета имени В.И. Вернадского. Филологические науки. – 2024. – Т. 10. – №. 2. – С. 184-193.